

У рамках методу запропоновано використовувати діаграму зв'язків – інструмент, що дозволяє виявляти логічні зв'язки між основною ідеєю, проблемою та різними факторами. Діаграма зв'язків забезпечує допомагає усвідомити невирішені проблеми, розкриваючи раніше невидимі причинно-наслідкові зв'язки між окремими частинами інформації шляхом їх графічного представлення. Запропонований метод для організації аудиторної роботи складається з наступних операцій:

- на підготовчому етапі встановлюються дві робочі дошки;
- учасникам дається ситуація для обговорення (Case);
- проводиться опитування та визначається проблема, яка потребує вирішення (Problem);
- учасники фіксують на картках свою думку щодо проблеми, її причин та способів їх вирішення (Method);
- від учасників картки надходять до модератора;
- картки розвішуються на першій робочій дошці;
- здійснюється систематизація пропозицій: відбираються близькі за змістом картки-ідеї і кріпляться на другій робочій дошці. Для цього модератор бере картку, зачитує її вголос, звертаючись до учасників групи;
- потім модератор поміщає її на робочій дошці відповідно до думки групи і обґрунтованих критеріїв. Картка кріпиться або до тієї чи іншої тематичної «колонки», або ж створюється нова колонка з новими ознаками;
- коли всі картки знайшли своє місце, можна переходити до їх об'єднання. Близькі за змістом картки об'єднуються в одну групу («проблемна хмара»);
- у подальшій роботі кожна «проблемна хмара» нумерується і між «хмарами» (групами однорідних карток-ідей) модератор вибудовує смислові взаємозв'язки (стрілки);
- після того як всі картки обговорені, вивішені і систематизовані, модератор разом з групою визначає центральне поняття в кожній проблемній області. Остаточне формулювання тієї чи іншої проблемної області модератор пише над колонкою в якості заголовка. Таким чином, порядкові номери «хмар» замінюються назвами та випишуються окремо;
- визначення пріоритетів ідей та вироблення фінального рішення відбувається в ході колективного обговорення.

Спрощений альтернативний спосіб використання запропонованого методу можна сформулювати наступним чином:

- формулюється проблема, яку необхідно вирішити, чи результат, якого варто досягти;
- визначаються ланки, що пов'язують окремі фактори, які впливають на проблему, і будується діаграма зв'язків;
- студенти обговорюють побудовану діаграму зв'язків та виявляють головні причини, що впливають на проблему.

Використання запропонованої педагогічної технології дозволяє здійснювати відбір основних ідей та понять, засвоєння яких сприяє формуванню у студентів інтегративного типу мислення.

Перелік посилань:

1. Омеляненко В.А. Використання інноваційних технологій в процесі вивчення економіко-статистичних дисциплін. *Traektoriâ Nauki*. 2017. Vol. 3, No 1. <http://dx.doi.org/10.22178/pos.18-2>
2. Omelyanenko V. *Analysis of Potential of International Inter-Cluster Cooperation in High-Tech Industries International Journal of Econometrics and Financial Management*. 2014. Vol. 2(4). pp. 141–147.

ВИКОРИСТАННЯ СЦЕНАРІЮ ПЕРЕВЕРНУТОГО КЛАСУ ПРИ ВИКЛАДАННІ «ПРАВознавства»

*О.Г. Остапенко, канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Однією із сучасних перспективних моделей навчання вважають «перевернутий клас», сутність якої полягає у зміні загальної моделі навчання, коли матеріал викладається в аудиторії, а вдома відбувається виконання домашньої самостійної, в тому числі групової роботи.

«Перевернутий клас» пропонує іншу стратегію навчання – пасивне навчання (вивчення теоретичного матеріалу) здійснюється вдома, а в аудиторії відбувається спільна, колективна, групова робота із виконання спільних проєктів, відповідей на запитання та обговорення матеріалу, тобто відбувається поглиблене вивчення і закріплення теоретичного матеріалу, який вивчався вдома. З точки зору таксономії Блума «перевернутий клас» передбачає роботу на більш високому рівні пізнавальної діяльності.

Перевагами моделі «перевернутого класу» можна вважати попередню енергійну підготовку студента вдома при вирішенні конкретного питання, що зумовить результативнішу аудиторну роботу, оскільки очно вже можна виявити прогалини у засвоєнні попередньо розглянутого матеріалу.

Для застосування технології «перевернутого класу» викладачеві необхідно підготувати відео лекції, які студенти переглядають вдома і, відповідно, можуть обрати зручний саме для нього темп (швидкість) навчання. Зокрема, це корисно для тих студентів, які мають проблеми із засвоєнням матеріалу на звичайних аудиторних заняттях (наприклад, через мовні питання, швидкість викладення матеріалу тощо).

Ще одним позитивним моментом використання моделі «перевернутого класу» є групова робота, що забезпечує відчуття рівності серед студентів, оскільки кожен повинен виконати конкретну роботу, внаслідок чого покращується взаємне навчання.

Серед негативних моментів використання технології «перевернутого класу» є підготовка (як мінімум пошук в мережі Інтернет) відеолекцій, які повинні бути цікавими, бо інакше вони не будуть переглядатися вдома студентами, і використання технології «перевернутого класу» не буде доцільним.

Ще одна проблема, яка виникає при застосуванні «перевернутого класу» – відсутність у студентів необхідного обладнання (комп'ютерних класів, комп'ютерів чи мобільних пристроїв у студентів із малозабезпечених сімей тощо) та надійного підключення до мережі Інтернет. Крім того, у окремих студентів може виникати уявлення про те, що їм все відомо і зрозуміло, а отже, аудиторне заняття можна пропустити.

Перш ніж перейти власне до сценарію, який можна використовувати при вивченні «Правознавства», хотілося б надати декілька пояснень.

На вивчення дисципліни «Правознавство» відповідно до навчального плану передбачено 60 годин: 16 год. – лекції, 16 год. – практичні (семінарські) заняття і 28 год. самостійна робота студентів (максимальна кількість годин на цю дисципліну на інших спеціальностях складає 90 год.).

При цьому дисципліна «Правознавство» була нормативною і обов'язково включала 13 тем, які розглянути якісно навіть за 90 год. майже нереально. Навіть при зменшенні кількості тем до 8 (менше просто нереально, це вже і «Правознавством» не буде), все одно часу дуже мало.

І ще одна проблема, притаманна побудові навчального процесу у ХНАДУ: часто виникає ситуація, коли за розкладом практичні (семінарські) заняття передують лекційним. Тому, не знаючи про технологію «перевернутого класу», як виявилось, вона застосовувалася на практиці і до сьогодні.

Тепер про труднощі саме для дистанційного (чи змішаного) навчання.

До кожного заняття за Блумом ми формуємо мету, яка повинна бути реалізована через практичну діяльність, в тому числі яку ми перевіряємо за допомогою певних інструментів. Отже, для кожної мети – практичне завдання, семінар, форум, чат тощо.

У «Правознавстві», як я вже зазначала, основна мета – навчити працювати із законодавством, тобто правозастосовчій діяльності. Однак, наприклад, матеріал з теми «Право: основні поняття» переважно потрібен лише для підвищення рівня правосвідомості і правової культури, а також полегшення засвоєння матеріалу в подальшому (окремі питання теми є базовими і розкриваються більш детально і предметно в інших галузях права).

Оскільки «перевернутий клас» не обов'язково повинен стосуватися теми в цілому, тому мій сценарій «перевернутого класу» за однією з тем курсу буде виглядати наступним чином:

Тема. Право: основні поняття.

Мета (дистанційний курс): встановити співвідношення понять «право» і «закон» шляхом аналізу теорій походження права, визначити ознаки права та охарактеризувати право в об'єктивному та суб'єктивному смислі; визначити місце норм права в системі соціальних норм; порівняти норми права і норми моралі; розкрити зміст поняття норма права та визначити її структуру; роз'яснити сутність та елементи системи права, охарактеризувати форми (джерела) права; розкрити зміст поняття правовідносини, їх елементів та підстав виникнення, зміни або припинення; розкрити зміст понять: правомірна поведінка, правопорушення і юридична відповідальність; охарактеризувати види, склад правопорушення.

План:

1. Поняття та ознаки права.
2. Функції та принципи права.
3. Право у системі соціальних норм. Співвідношення права і моралі.
4. Норма права.
5. Система права.
6. Форми (джерела) права.
7. Правові відносини.

8. Правомірна поведінка, правопорушення та юридична відповідальність.

Порядок роботи:

1. Аудиторне заняття за навчальним розкладом – лекція: теоретичний матеріал викладається не у повному обсязі (питання 3 та 6 переважно надаються для СРС).

2. Самостійна робота студентів у ДК:

– переглянути 2 відеоуроки за питанням «Право у системі соціальних норм» і скласти блок-схему, в якій визначити види соціальних норм, та порівняльну таблицю про співвідношення права і моралі (норми права і норми моралі);

– проаналізувати нормативно-правові акти (Конституція України, Закон України «Про міжнародні договори та угоди», Цивільний кодекс України) та визначити джерела права в Україні. Варіант виконання роботи – есе;

– виконати практичні завдання до теми – «Система права» та «Норма права, її структура» (зараз є у методичних вказівках, одне з яких вже розміщено у курсі, друге – у перспективі).

Кожне завдання по 25 балів.

2. Аудиторне заняття за навчальним розкладом – семінарське заняття.

Підготовка питань, які виникли під час виконання СРС, та аналіз роботи, виконаної у ДК.

3. Самостійна робота у ДК – тестування – контроль (100 балів)

За тиждень можна набрати 200 балів.

Отже, «перевернутий клас» дозволяє розвивати творчий підхід, співпрацю та підвищувати рівень пізнавальної діяльності.

ПРИРОДА РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОГО ВМІННЯ ВИКЛАДАЧА ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

О.М. Перунова, канд. юрид. наук, доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Не секрет, що сучасний світ диктує деякі зміни не тільки у суспільстві, інтересах сучасної молоді, її цінностей, орієнтацій, та і в новаціях педагогічного світу вищого навчального закладу. Кожна особистість визначившись бути педагогом, повинна орієнтуватися на те, що кожний його майбутній крок зв'язаний з його професією буде спрямований на самовираження та вдосконалення своєї особистості. Безперечно, визначення таких орієнтирів та усвідомлень сенсу цієї професії формулює деякі особливості педагогічної діяльності викладача.

Перш за все основоположним фактором називатися гідним викладачем, є досконале володіння своїм предметом, знання етичних норм – етико-педагогічних цінностей – моральне самовдосконалення – практична реалізація норм професійної етики. Сконцентрованість знань та етики вищого гатунку дають симбіоз могутнього засобу навчання для майбутніх спеціалістів. Педагог викладаючи предмет повинен орієнтуватися не тільки в своїй дисципліні, а й в суміжних дисциплінах, які якимось чином можуть розширити і удосконалити матеріал теми, предмета в цілому. Це сформулює та розкриє у майбутнього спеціаліста закономірності зв'язків між предметами, явищами і процесами реального світу. Викладачу вищого навчального закладу важливо сформулювати у себе свої оцінні судження щодо певного наукового матеріалу і його зв'язку з практикою. Це дасть змогу відстежити та скорегувати процес формування власних етичних цінностей і установок, побачити діяльнісний аспект цього процесу.

Основним завданням педагога є забезпечення успішного виховання особистим прикладом. У процесі еволюційного розвитку педагогічної етики визначено її структурні складові (моральна свідомість, моральна діяльність і моральні відносини), досліджено взаємозв'язок етики з іншими компонентами педагогічної інструментарій реалізації педагогічної етики у сфері спілкування.

По-друге, майстерне володіння методикою викладення, управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів, що допомагає викладачеві складне завдання подати доступно, врахувати особливості студента, зацікавити інформацією, викликати захоплення нею і бажання поповнювати свої знання.

По-третє, певним орієнтиром готовності викладача є його психологічна готовність зайти до аудиторії та свободо спілкуватися зі студентами, це можливо лише в тому випадку, коли педагог психічно і професійно здійснився. Цей процес вимагає певного часу і значних зусиль, щоденної праці над собою, над своїм самопізнанням світу, предмету, своїх якостей як людини. Причому самооцінка своїх професійних дій, виявлення помилок своєї роботи, може допомогти у подальшому формуванню викладача, як спеціаліста високого рівня.